

ВИДИ ТА ПРИНЦИПИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР НА ЗАСАДАХ СИСТЕМНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Критичний огляд літературних джерел показав, що інноваційний розвиток підприємницьких структур можна розглядати за низкою ознак. Класифікаційні ознаки та види інноваційного розвитку є матрицею уточнювальних характеристик для кожної підприємницької структури. Їх доцільно використовувати з аналітичною метою під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків між факторами, що впливають на результативність інноваційного розвитку, а також для прийняття управлінських рішень.

У табл. 1 наведено класифікацію видів інноваційного розвитку підприємницьких структур.

Таблиця 1

Класифікація видів інноваційного розвитку підприємницьких структур

Класифікаційні ознаки	Види інноваційного розвитку
За змістом	Продуктовий, ресурсний, технологічний, управлінський
За масштабом	Регіональний, галузевий, організаційний, проектний, системний
За бізнес-середовищем	Векторний, функціональний
За рівнем	Високий, низький
За типом	Постійний, періодичний
За характером	Еволюційний, революційний

Розглянемо зазначені види інноваційного розвитку підприємницьких структур більш детально:

- *Продуктовий інноваційний розвиток.* Для підприємницької структури готовим продуктом є товари, послуги та виконані роботи. Продукт підприємницької структури може характеризуватись інноваційністю через своє функціональне призначення, матеріал та інші якісні характеристики. У будь-якому випадку, слід розрізняти власне інновації (відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність», інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також

організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери)) і псевдоінновації (нововведення, які принципово не змінюють техніко-економічний рівень виробництва, тобто не є ні базовими, ні поліпшуючими; вони передбачають зміни під впливом короткострокових коливань споживчих вимог). Створення інновацій зазвичай супроводжується значними інженерно-технологічними ризиками й інтелектуальною місткістю виконання проєктних робіт.

- *Ресурсний інноваційний розвиток.* Для підприємницьких структур ознакою цього виду розвитку є застосування інноваційної сировини та матеріалів. Для прикладу, до сучасних інноваційних будівельних матеріалів належать: сейсмостійкі матеріали (захищають будівлі та споруди від сейсмічних хвиль, викликаних землетрусом, завдяки особливій геометричній мікроструктурі матеріалу, що нагадує сталеву пластину; такі матеріали можуть згинатися під дією сейсмохвиль і поштовхів, не тріскаючись та не руйнуючись), графен (ультратонкий і надміцний наноматеріал, розроблений у Манчестерському університеті; графенові листи використовуються у малогабаритних архітектурних спорудах як елементи сонячних батарей), наноарматура для бетону (целюлозна арматура, яка є заміником сталеві арматури; розробники стверджують, що застосування целюлозної арматури у будівництві суттєво зміцнює бетонні конструкції, впливаючи на їх щільність і вагу).

Ресурсний інноваційний розвиток сприяє покращенню якості будівництва і в окремих випадках його здешевленню.

- *Технологічний інноваційний розвиток.* Продуктові інновації зазвичай супроводжуються новими технологіями. На сьогодні у сфері будівництва відомі такі технології: «літаючий будинок» – технологія японських інженерів, яка захищає будівлі від землетрусів (ідея полягає у створенні повітряної подушки, яку за лічені секунди накачує потужний компресор, отримавши сигнал від датчика сейсмічної активності); самовідновлювальний еластичний бетон, який передбачається застосовувати при будівництві мостів, дорожнього покриття і хмарочосів (відновлювати свою форму і характеристики такому бетону допомагає вода; взаємодіючи з бетоном протягом кількох днів, вода вступає в реакцію з мінеральними домішками й іншими сполуками, що містяться в бетоні, а також з вуглекислим газом з атмосфери, – і тріщини в бетонній плиті

зарубцьовуються карбонатом кальцію; при цьому відновлена таким чином плита практично нічого не втрачає в міцності); будівельні блоки з морської солі (за допомогою сонячної енергії з океанської води отримують сіль, яку потім змішують з крохмалем з морських водоростей, пресують та отримують схожі на цеглини блоки, що мають високу міцність при стисненні; побудовані з таких блоків споруди покривають матеріалом, основою якого є епоксидна смола, і який захищає будівлі від негативного впливу вологи; блоки з солі цілком підходять і для створення гнучких аркових конструкцій). Будівельна технологія з використанням сольових блоків оптимальна для посушливих країн [1].

Яскравим прикладом інноваційних технологій є застосування 3-D принтерів і технології LEGO. На сьогодні у Китаї та Ізраїлі на основі зазначених вище технологій за лічені тижні зводять гігантські будівельні конструкції. Так, у Китаї за технологією LEGO збудовано Ark Hotel.

Багатообіцяючою є технологія будівництва з контейнерів (сьогодні це світовий бренд). З контейнерів будують приватні котеджі на кілька десятків квадратних метрів, а також споруди промислового та комерційного призначення. Одним з вражаючих проєктів цього типу є готель CitizenM в Лондоні – шестиповерхова споруда на березі Темзи. Кількість рівнів і номерів можна змінювати в залежності від сезону та потоку туристів [2].

• *Управлінський інноваційний розвиток.* Управлінські інновації репрезентують собою нетрадиційні у менеджменті підходи до розв'язання управлінських та інженерно-технологічних проблем і реалізації креативних ідей. У сучасному світі управлінський інноваційний розвиток відбувається на засадах симбіозу евристики та синектики. Поєднуючи, на перший погляд, непоєднувані ідеї, відбувається розроблення нових рішень, в результаті реалізації яких можуть виникати синергічні ефекти.

За дослідженнями З. Шацької, в якості відомих прикладів ефективних управлінських інновацій можна привести: удосконалену промислово-дослідницьку лабораторію («General electric»); розроблений метод ROI для розвитку техніки бюджетування капіталовкладень і стандартизований спосіб порівняння результатів роботи промислових відділів («DuPont»); бренд-менеджмент і метод рівномірного накопичення нематеріальних активів («Procter&Gamble»); організаційні інновації в сфері банківських послуг, що поєднала 21 тис. фінансових інститутів та

1,3 млрд власників кредитних карт у всьому світі («Visa»); комп'ютерну програму на основі відкритого програмного коду та механізм координації діяльності окремих розробників зі всього світу з метою досягнення однієї цілі («Linux»); принцип безперервного удосконалення шляхом використання розумових здібностей співробітників нижчих ланок управління («Toyota»); дивізійну організаційну структуру («General Motors»); структуру підприємства шляхом створення маленьких автономних груп людей, які управляють окремим відділом в магазині («Whole Foods»); системний принцип управління «інновації всюди і від кожного», завдяки якому забезпечено інноваційність кожного проєкту розвитку товару («Whirlpool»); створення невеликих автономних інноваційних груп («Google Lab»), які витрачають 20 % робочого часу на розробку інноваційних проєктів («Google») [3].

• *Регіональний інноваційний розвиток.* Цей вид розвитку ідентифікують за змінами інноваційного характеру, які відбуваються у конкретному регіоні. Передусім йдеться про створення інноваційної інфраструктури (технопарків, інноваційних центрів, технополісів, бізнес-інкубаторів) для запровадження і трансферу інновацій. У світовій практиці регіональний інноваційний розвиток найчастіше набуває форми інноваційних кластерів, які репрезентують собою локальне скупчення підприємств малого та середнього бізнесу, які займаються венчурною діяльністю. У науковій літературі доведено, що інноваційні кластери є найбільш ефективними, якщо виникають у природній спосіб, тобто створюються без втручання центральних і місцевих органів державної влади, а внаслідок культурних, історичних і природних обставин.

На противагу цьому є окремі дослідники, які переконані, що «...ініціатором і координатором процесу становлення та розвитку інноваційних систем мають виступити уряд та органи регіонального управління (місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування), створюючи ефективні умови для розвитку конкурентного ринкового середовища як основної рушійної сили інновацій та інші рамкові умови для підвищення інноваційної активності суб'єктів господарювання...» [4].

Все ж інноваційну інфраструктуру доцільно розглядати виключно як наслідок зародження кластера. В Україні серед інноваційних кластерів доцільно виділити Агрофудкластер на базі Інституту кормів і сільського господарства

Подільської НААН України, Агрокластер на основі Інституту бджолярства (Запорізька область), Агрорекреаційний кластер-курорт «Коблево» (Миколаївська область), Регіональний кластер екологічно чистої агропродукції (Полтавська область), Агротуристичний кластер «Диканька» (Полтавська область), Харківський кластер сільськогосподарського машинобудування «Агротехніка», Агроекологічний кластер «Медвино» (Київська область) тощо [5].

• *Галузевий інноваційний розвиток.* Попри те, що з 1991 року дотепер відбулось досить багато суттєвих змін у структурі державного апарату управління національною економікою, які супроводжувались ліквідацією низки профільних міністерств і відомств, а також активними процесами роздержавлення цілісних майнових комплексів галузей, досі у державних програмах фігурує поняття «галузь», хоча по суті йдеться про види економічної діяльності. Так, відповідно до Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року, до пріоритетних напрямів розвитку відносяться: розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій; застосування ІКТ в АПК, енергетиці, транспорті, промисловості, високотехнологічному машинобудуванні; створення нових матеріалів; розвиток фармацевтичної та біоінженерної галузей.

Провівши досить ретельний аналіз, Г. Єршова виявила, що «...ще у 2012 р. було затверджено середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012–2016 рр. ... у 2016 р. – на період 2017–2021 рр. відповідними постановами затверджуються середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності галузевого рівня у сферах: енергозбереження, впровадження ресурсозберігаючих технологій, освоєння нових технологій, високотехнологічного розвитку окремих галузей економіки (транспорт, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, інших), розвитку нанотехнологій і агропромислового комплексу, створення нових технологій і обладнання для медичного обслуговування тощо» [6].

Слід визнати, що незважаючи на певний поступ у розвитку окремих галузей і наявність галузевих програм інноваційного розвитку, суттєвих досягнень у їхній реалізації досить мало. Причина полягає у тому, що практично усі програми інноваційного розвитку потребують суттєвих капіталовкладень, а це вимагає покращення інвестиційного клімату. Через корупцію, перебування країни

в стані війни, правову та політичну нестабільність традиційно інвестиційний клімат в Україні вважається несприятливим. Саме це є причиною низьких темпів галузевого інноваційного розвитку.

- *Організаційний інноваційний розвиток.* У даному випадку йдеться про інноваційний розвиток на мікрорівні, тобто на рівні підприємств і їх об'єднань. Цей вид розвитку можна ідентифікувати на основі кількості впроваджених інноваційних продуктів і технологій. У 2019 році було виконане рейтингування найбільш інноваційних компаній України. Як повідомляється на сайті DSNEWS UA, головним критерієм при відборі була наявність не тільки інноваційних планів на майбутнє, але і вже успішно реалізованих інновацій у виробничій технології, продукції, що випускається, або послугах, що надаються; також враховувалися роль компанії в житті країни, обсяг інвестицій, вкладених в інноваційні проекти, участь компанії у спеціалізованих виставках і значення впроваджених інновацій для зміцнення економічного та технологічного потенціалу і міжнародного авторитету України [7]. За оцінками експертів, до цих компаній належать WOG, Київстар, LG, Lifecell, Метінвест, Нова Пошта.

- *Проектний інноваційний розвиток.* Цей вид інноваційного розвитку рідко виокремлюють у науковій літературі. Попри це він має місце і характеризується досить стрімкою динамікою. Йдеться про проекти, що базуються на науково-технічній співпраці широкого кола стейкхолдерів. У якості яскравих прикладів проектного інноваційного розвитку є ті, які реалізуються на базі Tech StartUpSchool (зокрема Науковий парк SID CityLviv і Tech Business School). Tech StartUpSchool орієнтована на створення комфортного інноваційного середовища для продукування і реалізації креативних ідей та успішних start up з метою допомогти новаторам під керівництвом бізнес-тренерів і менторів пройти шлях від ідеї start up до побудови бізнес-моделі, пошуку інвестицій й комерціалізації інноваційного проекту.

На сьогодні на основі Tech StartUpSchool, SID CityLviv і Tech Business School реалізуються десятки проектів за участю фахівців з провідних університетів світу та відомих корпорацій, такі як: Інноваційне підприємництво та винахідництво для школярів, StartUp Brekthrough 2020, Технологічна лабораторія

з вільним доступом «Tech Labinn», Asolution HUB, CIG, Краудфандинггова платформа «StartEra», StartUp – прорив 2020, Creative Spark тощо.

Іншим лідером проєктного інноваційного розвитку, зокрема у сфері будівництва, є будівельна компанія Lviv Bud. Серед відомих інноваційних проєктів цієї компанії, зокрема громадських, слід назвати реконструкцію палацу ігрових видів спорту «Україна», інноваційний парк LvivTech.City.

Крім того, слід згадати і про проєктний інноваційний розвиток, який має ознаки національного масштабу. Так, нещодавно в Україні Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції спільно з GIZ створено EU Association Lab і Open Data Incubator, які є складовими проєкту «Консультаційний фонд підтримки асоціації Україна-ЄС», що фінансується Федеральним урядом Німеччини. На основі цих організацій і зазначеного проєкту упродовж останнього року в Україні реалізуються наступні інноваційні проєкти: мобільний додаток «Купуй безпечно» (проєкт ініційований Міністерством економічного розвитку і торгівлі в партнерстві з Технічним комітетом стандартизації та Українською радою бізнесу); електронна система «Нецінові критерії Prozorro» (проєкт розроблено для впровадження нових стандартів у державних закупівлях; авторами проєкту є МЕРТ, ДП ProZorro, Мінприроди, ВГО «Жива планета» і Центр екологічної стандартизації Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління); проєкт цифровізації реєстру культурної спадщини України «Культурна спадщина» (проєкт започатковано на замовлення Мінкультури та Українського центру культурних досліджень); проєкт створення реєстру інформації про структуру власності будь-якої юридичної особи, яка зареєстрована та здійснює свою діяльність в Україні – «До100вірно», який визнано найбільш інноваційним проєктом в Україні (проєкт виконано Держслужбою фінансового моніторингу, НБУ та Державною фіскальною службою).

- *Системний інноваційний розвиток.* Найбільш часто поняття «системний інноваційний розвиток» вживають у контексті – постійний, регулярний розвиток. Проте у даному випадку йдеться про національний масштаб. В Україні зроблено певні кроки зі створення національної інноваційної системи (сукупність організацій, що зайняті виробництвом і комерціалізацією наукових знань й технологій в Україні).

З огляду на це, системний інноваційний розвиток – це розвиток національної інноваційної системи на усіх її рівнях (складові національної інноваційної системи: науково-виробнича, представлена різного роду компаніями, університетами, державними лабораторіями, технопарками й інкубаторами; інфраструктурно-забезпечувальна, що включає інститути правового, фінансового та соціального характеру, що забезпечують інноваційні процеси і мають міцні національні корені, традиції, політичні та культурні особливості) за усіма векторами.

На сьогодні, нажаль, інноваційний розвиток в Україні немає достатніх ознак системності. Експерти стверджують, що причина значною мірою полягає в особливостях національної інноваційної системи. Так, за висновками Національної експертної мережі, «...національна інноваційна система України характеризується територіальною розпорошеністю інноваційних процесів. Якщо в Силіконовій Долині (США), Антиполісі Софія (Франція), науково-технологічному коридорі Токіо-Нагоя-Осака-Кобе (Японія) та ін. на невеликій території сконцентровані дослідницькі установи, підприємства інноваційної інфраструктури, промислові підприємства, житлові зони, то в Україні окремі елементи технопарку як правило розташовані далеко один від одного. З іншого боку, можна відзначити певну диспропорційність у розподілі інноваційної інфраструктури. Так, найбільша кількість бізнес-інкубаторів діє в м. Київ (12), м. Одеса (9), тоді як більшість регіонів мають по 1–2 бізнес-інкубатори. З 255 інноваційних фондів 69 % функціонують у м. Києві, тут же розташовані усі венчурні фонди, 6 з 8 технопарків...» [8].

- *Векторний інноваційний розвиток.* Цей вид розвитку може бути моновекторним, бівекторним або полівекторним, тобто охоплювати лише один, два або декілька векторів діяльності підприємницької структури.

- *Функціональний інноваційний розвиток.* З позиції положень сучасного менеджменту організацій, функціональний інноваційний розвиток характеризується наявністю інноваційних змін в основних структурних компонентах системи управління підприємницькою структурою, які пов'язані між собою функціонально.

У свою чергу, з позиції теорії та практики управління якістю, цей вид розвитку характеризується нововведеннями у функціональність об'єктів

управління якістю. До цих об'єктів можуть належати виробничо-технологічні процеси, управлінські процеси, а також товари, які підприємницька структура пропонує для ринку. З огляду на це, розширення функціональності певних товарів, яка їм до того була невластива, можна розцінювати як ознаку функціонального інноваційного розвитку, досягнутого за рахунок схвалених інженерно-технологічних рішень.

- *Високий і низький інноваційний розвиток.* Для ідентифікування приналежності інноваційного розвитку до одного з цих видів необхідно визначитись з критерієм оцінювання. Для прикладу, таким критерієм може бути кількість інноваційних процесів, впроваджених у виробництво упродовж року. Якщо значення цього показника, скажімо, за попередній рік прийняти як базове і порівняти його зі значенням показника за звітний рік, то можна дійти висновку про те, високий рівень розвитку чи низький.

- *Постійний інноваційний розвиток.* Має місце у підприємницьких структурах, які мають розроблену стратегію інноваційного розвитку та реалізують її на постійній основі. Як правило, в організаційній структурі таких підприємницьких структур функціонують постійно діючі структурні підрозділи (відділи, лабораторії, науково-дослідні інститути тощо), які призначені акумулювати креативні ідеї, розробляти та впроваджувати інновації, організувати експериментальне виробництво інноваційних товарів, супроводжувати процеси комерціалізації інновацій.

- *Періодичний інноваційний розвиток.* На противагу підприємницьким структурам, де є інноваційний розвиток, визначений як стратегічна ціль, і постійно діючі підрозділи, які впроваджують інновації, в інших підприємницьких структурах інноваційний розвиток виступає як періодичне явище. Він має місце внаслідок як разової акції, яка може бути викликана загостренням конкуренції, так і виникненням інженерно-технологічних або управлінських проблем під впливом індивідуальних або колективних ініціатив суб'єктів управління. Здебільшого, в таких підприємницьких структурах для розроблення та впровадження інновацій створюються робочі групи, а сама інноваційна діяльність виконується як проєкт, який має дату початку і кінця.

- *Еволюційний інноваційний розвиток.* Супроводжується впровадженням підприємницькою структурою певних нововведень, які призводять до пози-

тивних управлінських, економічних, інженерно-технологічних, екологічних та інших ефектів. Проте ці нововведення є псевдоінноваціями, тобто реалізовані рішення є новими для підприємницької структури, але вже відомими на ринку.

- *Револьюційний інноваційний розвиток.* Цей вид розвитку має місце тоді, коли підприємницькою структурою впроваджуються технологічні процеси й освоюється виробництво товарів, яким немає аналогів на ринку. Тобто йдеться про «проривні» рішення, які виводять підприємницьку структуру на рівень, де немає конкуренції, і це забезпечує їй надприбутки та дозволяє торгувати ліцензіями на право використання інновацій іншими виробниками.

Застосування системно-функціонального підходу в управлінні інноваційним розвитком вимагає сповідування певного комплексу принципів. Їхнім призначенням є досягнення раціональності управлінських зусиль щодо досягнення встановлених цілей інноваційного розвитку.

Огляд та аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що більшість авторів приділяють увагу принципам провадження інноваційної діяльності та принципам управління нею. При цьому, в залежності від об'єкта дослідження принципи розглядаються на макро-, мезо- і мікрорівнях.

Передусім розглянемо позиції авторів, які займалися мікрорівнем. Серед цих наукових праць можна виокремити ті, які присвячені проблемам управління інноваційним розвитком, а також праці, орієнтовані на формування певних механізмів, моделей систем інноваційного розвитку.

Так, серед принципів формування механізмів розвитку інноваційної діяльності С. Бондаренко виділив наступні: ієрархічна комплексність факторів інноваційного стану підприємницької структури; системність показників інноваційного стану підприємницької структури; стратегічна направленість інноваційного розвитку підприємницької структури; векторне цілепокладання інноваційного розвитку підприємницької структури; нелінійність інноваційного розвитку підприємницької структури; циклічність інноваційного розвитку підприємницької структури; стійкість інноваційного розвитку підприємницької структури; неперервність інноваційного розвитку підприємницької структури; адаптивність інноваційного розвитку підприємницької структури; синергетичний ефект впливу змін на інноваційний розвиток підприємницької структури;

інтегрованість інноваційного розвитку підприємницької структури; баланс інтересів суб'єктів інноваційного процесу [9].

У свою чергу, А. Толстонова і Х. Огненна (з посиланням на А. Богданова, Р. Фатхудінова, С. Гальперіна та інших) виокремлюють принципи сумісності, актуалізації, зосередження, збалансованості, прискорення, безперервності, адаптивності, економічної ефективності [10].

М. Петренко аргументовано довів, що концепція інноваційного розвитку підприємницької структури має бути спрямована на одну стратегічну ціль – посилення конкурентних переваг підприємницької структури. З огляду на це, автор переконаний, що ключовим принципом розвитку інноваційної діяльності є забезпечення «...здатності інноватора цілеспрямовано черпати нові знання з зовнішніх мереж і зв'язків, розширювати такі знання до цінності створення видів діяльності, і зміна таких знань відповідно до тих змін ринкових умов;...ця здатність залежить від об'єктивних характеристик самої інновації (її складності для розуміння й імітації), а також суб'єктивних здатностей та намірів конкурентів до вивчення, копіювання відтворення зазначеної інновації...» [11].

В цілому розділяючи цю думку, інший дослідник Л. Петренко слушно зауважив, що «...підвищення концентрації в галузі підвищує ставки на ринкові позиції і веде до більшої взаємозалежності інноваційних стратегій в галузі, включаючи взаємодію як з конкурентами, так і з іншими учасниками ринку...» [11].

У розвиток цієї думки Л. Шафієва відзначила, що формування стратегії інноваційного розвитку підприємницької структури, яка намагається бути конкурентною і займати лідируючі позиції у галузі, має керуватись такими принципами, як «...перевага стратегічних параметрів, ринковість, цілеспрямованість, комплексність, планомірність, наявність теоретичної бази ...» [12].

Таку ж позицію займають В. Шарко, В. Романишин та І. Свідерська. Так, В. Шарко серед принципів забезпечення інноваційного розвитку виділяє такі: цілеспрямованості, об'єктивності, адаптивності та мобільності, ієрархічності, стратегічності, наукової обґрунтованості, системності, оптимальності, комплексності та узгодженості, конкурентостійкості, партисипативності та соціальної орієнтованості, збалансованості, інноваційності та розвитку, дієвості, обґрунтованості індикаторного забезпечення, економічної ефективності [13].

У свою чергу, В. Романишин та І. Свідерська доводять, що пріоритетними є принципи адаптивності, динамічності, самоорганізації, саморегуляції, саморозвитку [14].

А. Череп і О. Череп, досліджуючи механізми розвитку інноваційної діяльності, звертають увагу на визначальну роль державної інноваційної політики, характер і ефективність механізмів інноваційного розвитку. Враховуючи інституційні, фіскальні, організаційно-правові, адміністративні та інші впливи, автори обґрунтували, що механізми розвитку інноваційної діяльності слід формувати на основі сукупності загальних (адаптивності та адаптованості, регуляції розвитку, прибутковості та оптимальності, орієнтації на інноваційний результат, ризиковості, раціональності, періодичності, технологічності, незмінності чи рівноваги, динамічності, орієнтації на цільовий ринок, забезпеченості ресурсами, комплексності й обґрунтованості, конфіденційності та гласності тощо) і спеціальних (інформативності, кваліфікованості, стимулюючої дії, підтримки розвитку, управління інноваційним розвитком, захисту, сприятливості, балансування потреб керівництва з зовнішнім оточенням, альтернативності та орієнтації на інтереси керівництва, контролю, достатності, цілісності, гнучкості, підпорядкованості, відповідності, взаємодії, індивідуалізму, достовірності, вибірковості та продуктивності, перспектив інноваційної діяльності, доцільності ризику та здійснення інноваційної діяльності, безперервності інновацій та оптимальності) принципів. Перша група принципів орієнтована виключно на зовнішні умови розвитку інноваційної діяльності, які формуються під впливом державної політики, а друга – на формування та використання внутрішнього потенціалу інноваційного розвитку з урахуванням викликів, які надходять від конкурентів [15].

Ю. Волощук і С. Богачук, досліджуючи моделі та механізми розвитку інноваційної діяльності (зокрема модель «ТАМО»), довели, що інноваційний розвиток має композиційну структуру, у якій є низка рівнів: теоретичний, методологічний, інструментальний, організаційний та практичний, комерціалізація результатів досліджень, міжнародне і державно-приватне партнерство щодо фінансування інноваційної діяльності [16]. Автори обґрунтували, що визначальним принципом розвитку інноваційної діяльності є створення таких організаційно-правових і комунікаційних структур, які б становили науково-технологічний та

підприємницький симбіоз, що уможлиблював би виникнення позитивних синергічних ефектів.

Заслуговує на увагу також комплекс принципів розвитку інноваційної діяльності підприємницької структури, яку у свої працях наводить В. Семенова. Вона виділяє принципи з огляду на пріоритет диверсифікування діяльності підприємницької структури, зокрема за видами діяльності, ринками, ціноутворенням тощо. Уданому випадку йдеться про такі принципи, як «...створення атмосфери, що стимулює пошук та освоєння інновацій; орієнтація інноваційної діяльності на потреби споживачів і ринку для задоволення конкретної суспільної потреби; визначення пріоритетних напрямків науково-технічного розвитку, виходячи з цілей і завдань підприємницької структури; скорочення кількості рівнів в управлінні з метою прискорення процесів у циклі: наука – виробництво – реалізація; максимальне скорочення термінів розробки та впровадження інновацій; комплексний підхід до інноваційного розвитку підприємницької структури, що передбачає зміни у науково-технічній, економічній, соціальній сферах і відповідні структурні зміни; взаємозв'язок інноваційних процесів з відновленням і реконструкцією виробничого потенціалу; впровадження інновацій повинне забезпечувати економічний, соціальний або технічний ефект...» [17].

Іншу позицію зайняла Г. Мерзлікіна, яка на основі застосування кількісно-якісного наукового підходу доводить, що принципи розвитку інноваційної діяльності підприємницьких структур повинні бути орієнтовані на показники, які характеризують рівень розвитку інноваційної діяльності. Враховуючи це, автором запропоновано сповідувати такі принципи: «...відповідність показників цілям і задачам інноваційного розвитку; оцінка ефективності інновації; оцінка результативності інновацій, уточнення поняття «інноваційна продукція»; узгодження витрат і результатів у часі, проєктний облік ефективності; комплексність інноваційної діяльності; використання усіх видів показників; необхідність і можливість інтеграційної участі в інноваційному розвитку підприємницької структури та регіону...» [18].

Низка авторів виокремлюють принципи розвитку інноваційної діяльності з точки зору проблем управління, в тому числі регулювання. Так, на основі глибокого аналізу теоретичних та емпіричних даних М. Гаман дійшов

висновку, що принципи управління мають враховувати те, що важливу роль у розвитку інноваційної діяльності відіграють організаційна модель взаємодії суб'єктів інноваційного розвитку, інфраструктурна складова (підприємство, фірма, державно-приватне партнерство, бізнес-ангели, бізнес-інкубатори, фірми-трансфери технологій, венчурні фонди, фонди підтримки малого і середнього підприємництва, управляючі компанії, інвестиційні та консалтингові компанії, технопарки тощо), підсистема забезпечення, функціональна підсистема, а також ресурсна й організаційна підсистеми [19].

У розвиток цієї позиції інший науковець Т. Пілявоз конкретизував принципи управління інноваційним розвитком підприємницьких структур. Він виділив принципи системного управління, динамічності, комплексності, адаптивності, координації, відкритості, орієнтації на створення конкурентних переваг підприємницької структури [20]. При цьому автор зауважив, що у процесі розвитку інноваційної діяльності необхідно «... адаптовуватись до умов глобалізації та необхідності підвищення конкурентоспроможності; одним з пріоритетних напрямів виступає скоординована політика співробітництва в інноваційній сфері з країнами – членами ЄС...» [20].

Т. Пілявоз і Л. Глущенко доводять також, що на раціональність управління інноваційним розвитком винятково важливе значення чинять організаційні зміни, які продукує апарат управління підприємницькою структурою. Автори аргументували, що з точки зору організаційних змін, управління інноваційним розвитком відбувається у розрізі низки підсистем управління (нормативно-правова, інформаційна, організаційна, фінансово-аналітична, маркетингова та виробнича), які здатні раціонально функціонувати і взаємодіяти тільки за умови сповідування керівниками підприємницької структури наступних принципів: системності, комплексності, динамічності, координації, альтернативності, відкритості, етапності, ієрархічної організації, ефективності, організації та створення конкурентних переваг, селективного управління, ефективності розвитку та використання інноваційного потенціалу, повноти циклу управління, сприяння розвитку інноваційної інфраструктури, саморегулювання [21].

Т. Романишина, розглядаючи регулювання як загальну функцію менеджменту, конкретизувала принципи регулювання розвитку інноваційної діяльності, зокрема: перманентної адаптації, ритмічності, самоорганізації, ефективності,

ресурсного забезпечення інноваційного розвитку, альтернативності та принцип збалансованості інтересів суб'єктів інноваційного розвитку [14].

З позиції А. Кабанова і М. Адаменка, принципи інноваційного розвитку підприємницької структури необхідно пов'язувати з функціями управління, (зокрема обліково-аналітичною, планувальною, організаційною, координаційно-регулюючою, мотивуючою, контролюючою), а також з функцією управління інноваційними здібностями й інноваційними можливостями персоналу підприємницької структури. На думку цих авторів, «...така система функцій дозволяє упорядкувати процес управління інноваційним потенціалом персоналу підприємницької структури, а їх виконання призводить до підвищення якості такого управління...» [22].

В контексті цих функцій А. Кабанов і М. Адаменко виділили наступні принципи управління розвитком інноваційною діяльністю підприємницької структури: інтегрованості з загальною системою управління; застосування системного та процесного підходів; врахування інтересів власників підприємницької структури (роботодавців), найманих працівників і держави; пріоритетності використання внутрішніх резервів ресурсів і джерел розвитку та використання інноваційного потенціалу; альтернативності управлінських дій; орієнтованості на стратегію інноваційної діяльності; забезпечення балансу між інноваційними здібностями та можливостями персоналу; врахування реальності ринкової кон'юнктури; послідовності повного висвітлення та варіативності підходів до управління інноваційним потенціалом підприємницької структури; безперервності, превентивності та синергії управлінських дій [22].

З цього приводу А. Бабаєва і Е. Григор'єва додають, що в умовах інноваційного розвитку ефективним управління є тоді, «...коли інноваційні процеси тісно пов'язані з поєднанням у процесі діяльності компанії всіх елементів системи (наука – технологія – виробництво – споживання), яка повинна дозволити встановити розподілену систему продажів та обслуговування для заохочення досліджень та винаходів на основі впровадження нових типів відносин – зворотні зв'язки в інноваційному процесі...» [23].

На противагу позиціям вищенаведених авторів, які зосередились на окремих векторах управління інноваційним розвитком підприємницької структури, Л. Шафієва має більш скоординовані та цілеспрямовані пере-

конання. Вона довела, що управління інноваційним розвитком підприємницької структури має починатись з визначення стратегічних цілей. У свою чергу, провадження інноваційної діяльності в управлінні цією структурою повинно бути підпорядковано своєчасності та повноті реалізації цих стратегічних цілей. З огляду на це, найбільш актуальними є принципи переваги стратегічних параметрів, ринковості, цілеспрямованості, комплексності, планомірності, наявності теоретичної бази [12].

Рис. 1. Комплекс принципів застосування системно-функціонального підходу в управлінні інноваційним розвитком підприємницьких структур

Такої самої думки дотримуються В. Рамадані і С. Гергурі, які акцентують увагу на тому, що стратегічна мета інноваційного розвитку підприємницької структури так чи інакше зводиться до впровадження інновацій, які забезпечать

підприємницькій структурі нові конкурентні переваги, а саме «...створення кращих умов на роботі, підтримка існуючих позицій на ринку, вихід на нові ринки, створення економічності на роботі, поліпшення екологічного середовища та диверсифікація продукції ...» [24].

На основі проведеного дослідження пропонуємо наступний комплекс принципів застосування системно-функціонального підходу в управлінні інноваційним розвитком підприємницьких структур (рис. 1).

Сповідування комплексу цих принципів орієнтоване на забезпечення ефективності застосування системно-функціонального підходу в управлінні інноваційним розвитком підприємницьких структур.

Список використаних джерел

1. 5 найбільш вражаючих інноваційних технологій в будівництві <https://www.pobuduy.com/5-najbilsh-vrazhaiuchykh-innovatsijnykh-tekhnologij-v-budivnytstvi/>.
2. Бізнес-процеси в туризмі / Колективна монографія за наук. ред. І. Чемерис і А. Маловичко. Познань: Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogiki i Administracji im. Mieszka I, 2019, 236 с. / Глебова А. О., Зернюк О. В. Сучасні аспекти процесу управління готельними підприємствами України, С. 61–77.
3. Шацька З. Я. (2011). Досвід зарубіжних підприємств з використання управління інновацій, Ефективна економіка, № 9, <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=707>.
4. Актуальні питання розвитку національних і регіональних інноваційних систем / І. Ю. Підоричева // Наука та інновації. – 2015. – Т. 11, № 2. – С. 20–30.
5. Sumets A., Serbov M., Skrynkovsky R., Faldyna V., Satusheva K. Analysis of influencing factors on the development of agricultural enterprises based on e-commerce technologies. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6, No. 4. Pp. 211–231.
6. Єршова Г. (2017). Інноваційна діяльність в Україні: основні тенденції та проблеми, *Перспективи інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні*, 4, 137–148 DOI: <https://doi.org/10.15407/eip2017.04.137>.
7. YASNO увійшла до ТОП-20 найбільш інноваційних компаній України за версією видань «Власть денег» та «Деловая столица» https://yasno.com.ua/news/yasno_news/YASNO_is_in_the_top_20_most_innovative_companies_in_Ukraine.
8. Кузьменко О. Особливості національної інноваційної системи України http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11144.
9. Бондаренко, С. А. (2015). Сучасні принципи формування механізму інноваційного розвитку промислового підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*, Вип. 56, № 1, С. 129–136.
10. Толстова, А. В. та Огненна, Х. В. (2016). Теоретичні аспекти формування механізму інноваційного розвитку промислового підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, Вип. 21, С. 106–110.
11. Петренко, М. А. (2019). Формування конкурентних переваг підприємств на основі інновацій в умовах економіки знань. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*, № 6(141), С. 47-59.

12. Шафієва, Л. Г. (2015). Особливості формування стратегії інноваційного розвитку підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*, Вип. 13, С. 123–126.
13. Шарко, В. В. (2019). Принципи формування конкурентної стратегії інноваційного розвитку підприємства. *Бізнес-інформ*, № 9 (500), С. 92–98.
14. Романишина, Т. С. (2017). Современные методы и принципы регулирования развития инновационных предприятий с учетом опыта Калужской области. *Бизнес. Образование. Право*, № 4 (41), С. 173–180.
15. Cherep, A. V., Cherep, O. H., Andriukaitienė, R. & Korinnyi, S. O. (2019). Development of special principles of business innovation activities' mechanism. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol 3, no 30, pp. 206–214.
16. Voloshchuk, Yu. O., Bohachyk, S.V. & Ivanyshyn, O. V. (2020). Principles of providing innovative development of enterprises. *Innovative economy*, no. 1-2.11, pp. 73–78.
17. Семенова, В. Г. (2019). Інноваційний розвиток підприємств в контексті диверсифікації діяльності. *Вісник соціально-економічних досліджень Одеського національного економічного університету*, № 2–3 (70–71), С. 219–226.
18. Мерзликина, Г. С. (2020). Принципы оценки инновационного развития промышленного предприятия. *Креативная экономика*, Т. 14, № 8, С. 1775–1794.
19. Гаман, М. В. (2012). Сучасні принципи та підходи до управління інноваційним розвитком регіону. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, № 3. <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=397>.
20. Пілявоз, Т. М. (2017). Принципи управління інноваційним розвитком підприємства. Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Україна, Вінниця, 22–24 березня. [online]. Доступно: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2017/paper/view/2536>.
21. Пілявоз, Т. М. та Глущенко Л. Д. (2018). Організаційно-економічні аспекти системи управління інноваційним розвитком промислового підприємства. *Економіка і суспільство*, Вип. 18, С. 523–530.
22. Кабанов, А. І. та Адаменко, М. В. (2017). Принципи та функції управління інноваційним потенціалом персоналу підприємства. *Агросвіт*, № 5, С. 15–20.
23. Babaeva, A. A. & Grigorieva, E. V. (2020). Principles of Innovation Processes Management. *International science and technology conference "FarEastCon-2019"*. doi:10.1088/1757-899X/753/5/052064.
24. Ramadani, V. & Gerguri, S. (2010). Innovations: Principles and Strategies. *University Library of Munich*, pp. 101–110.